

ЗМІСТ

Вступні зауваги від наукового редактора	5
Сергій Плохій. Джеймс Мейс та дилеми українського комунізму	7
Передмова	17
Вступ	19

ЧАСТИНА 1

ВІД РОСІЙСЬКОЇ КОЛОНІЇ ДО РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Розділ I. Націоналізм і соціалізм в Україні.	29
Розділ II. Шлях до національного комунізму	75

ЧАСТИНА 2

УКРАЇНІЗАЦІЯ ТА КРИЗА УКРАЇНІЗАЦІЇ

Розділ III. Олександр Шумський та проблеми українізації радянської України	141
Розділ IV. Микола Хвильовий та дилеми українського культурного розвитку	189

Розділ V. Михайло Волобуєв та проблема української економіки	245
--	-----

ЧАСТИНА 3

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА ЗА СКРИПНИКА

Розділ VI. Микола Скрипник і український комунізм	287
Розділ VII. Матвій Яворський та перипетії інтерпретації минувшини	343
Розділ VIII. Придушення українського національного комунізму	385
Висновки	433
Бібліографія	441
Bibliography	471
Показчик.	483

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ ВІД НАУКОВОГО РЕДАКТОРА

Запрошуючи до читання українського перекладу книги Джеймса Мейса «Комунізм та дилеми національного визволення: Національний комунізм у радянській Україні, 1918–1933», редакція пропонує врахувати ці вступні зауваги. Вони випереджають можливі питання читача й мають на меті полегшити йому пошук інформації.

Тривалий час, що минув від першої публікації книги, та особливості авторського тексту — велика кількість цитат і близьких до оригіналу переказів із українськомовних джерел та документів — зумовили специфіку роботи наукового редактора. Попри обмежений час, робилося все можливе, щоб уникнути подвійного перекладу. Цитати з українськомовних джерел подано переважно за оригіналом із дотриманням правопису джерела — за винятком кількох, які не вдалося відшукати через неточність у посиланні, недоступність самого джерела, або через брак часу на його пошук (такі цитати подано в перекладі з англomовного тексту, а примітки до них позначено зірочкою*). Кілька разів було задіяно зворотний підхід — коли дуже близький до тексту джерела переказ було замінено цитатою з того місця, на яке давав покликання Автор. Були випадки, коли цитати зі вказаного Автором англomовного джерела подавалися за українськомовним джерелом, із якого свого часу було зроблено переклад на англійську.

Звірити велику частину цитат та посилань за стислий проміжок часу вдалося лише завдяки сайту «Діаспоріана», який створив Олег Богуславський і на якому серед інших видань розміщено

й ті опубліковані українською діаспорою праці, на які спирався у своєму дослідженні Джеймс Мейс.

Уривки з джерел та документів, які Автор переказав із відповідним посиланням, також звірено з оригіналами й подано з максимальним наближенням до оригінального тексту, з використанням термінів і зворотів джерела. Цитати з російськомовних джерел подано в українському перекладі відповідно до чинного правопису — за винятком двох особливих випадків, де мову оригіналу збережено заради авторської стилістики. Цитати з англомовних джерел подано в українському перекладі відповідно до чинного правопису.

Виявлені неточності в авторському тексті та посиланнях редагувалися таким чином. Якщо траплявся явний хибодрук, на основі якого Автор не будував жодних оцінок і не робив ніяких висновків, то в основний текст чи в посилання одразу вносилося відповідне виправлення, а в примітці подавалося пояснення від наукового редактора, яка саме зміна відбулася в тексті й чому. Коли виявлялося помилкове тлумачення того чи іншого джерела, і тим паче коли на основі цього робилися якісь висновки, то науковий редактор, після ретельної звірки за англомовним текстом, додавав відповідні коментарі у примітках.

У примітках наукового редактора можна також знайти пояснення деяких термінів та означень і підстав для їх застосування в нашому перекладі.

Примітки в тексті пронумеровано наскрізно за кожним розділом; примітки наукового редактора та перекладача відповідно позначено («Прим. наук. ред.» і «Прим. пер.»), авторські примітки подано без позначок.

Приємного читання!

Сергій Плохій

**ДЖЕЙМС МЕЙС
ТА ДИЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО
КОМУНІЗМУ**

Є певний символізм, а також чимала іронія в тому, що книжка Джеймса Мейса про український комунізм з'являється в Україні тільки тепер, після офіційної заборони Комуністичної партії та масового повалення пам'ятників Леніну.

Мало який дослідник зробив більше для дослідження феномена національного комунізму в Україні, розуміння та пояснення його походження, злету й трагічної поразки, ніж Джеймс Мейс. І так само мало хто зробив більше для дослідження та популяризації теми Голодомору. Переосмислення голоду 1932–1933 років як геноциду українського народу привело до дискредитації та делегітимізації комуністичного режиму в очах мільйонів українців і вибухнуло на українських Майданах та шпальтах провідних газет світу іконоклизмом ленінопаду. Значення виходу книжки саме зараз полягає в тому, що тільки з усуненням комунізму з міських площ та з політичної арени країни настає доба його справді безстороннього осмислення, і тут книжка Мейса на часі й на місці — і як пам'ятка історіографії, і як поштовх до нових досліджень.

Англомовне видання «Комунізм та дилеми національного визволення» з'явилося далекого 1983 року, на 50-ту річницю Голодомору, про який можна було говорити й писати в Америці Рональда Рейгана, але заборонено в Радянському Союзі Юрія Андропова та Володимира Щербицького. Книжку видав Український науковий інститут Гарвардського університету, де Джеймс

Мейс працював на постдокторській посаді із завданням перетворити свою докторську працю на монографію, а згодом допомогти Робертові Конквесту зібрати матеріал для його резонансної книжки «Жнива розпачу», у центрі якої була розповідь про український голод. Мейс успішно впорався з обома проектами, які виявилися пов'язаними більше, ніж простою спорідненістю хронології та тематики. Обидва проекти слугували ширшій місії, якою керувався тодішній український Гарвард, — вивести науку про Україну поза межі еміграційного гетто на ширший, але дуже непростий простір американської та світової гуманістики й сфери політичних і соціальних наук. Книжка Конквеста, яка вийшла друком 1986 року, здійснила в цьому розумінні справжній прорив. Праця Мейса відіграла свою роль і мала своє значення в цьому процесі.

Джеймс Мейс, незважаючи на його черокське коріння, оклахомське минуле та незвичайну для людей його походження життєву траєкторію, не єдиний американець, який писав англійською про Україну або аналізував комуністичні сторінки її історії. Одним із перших у цьому шереху був, мабуть-таки, Роберт Салліван, чия монографія 1962 року про радянську політику в Україні з 1917 по 1957 роки згадує у своїй книжці Мейс. Але Мейс став першим істориком (більшість, якщо не всі його попередники, були політологами), хто зайнявся цією темою, використовуючи вповні арсенал історичної евристики та аналізу.

Мейс став також першим неукраїнцем, який увійшов у американський науковий простір у річищі поглядів та наукових підходів, що їх виробила та плекала в роки холодної війни плеяда українських науковців у американських та канадських університетах. Він здобув свій докторат 1981 року в Мічиганському університеті під керівництвом Романа Шпорлюка, який виховав цілу когорту дослідників модерної історії України та Східної Європи, чимало з них — неукраїнського походження. Приблизно в той самий час під керівництвом Івана Лисяка-Рудницького захистив магістерську дисертацію в Альбертському університеті Девід Марплз. Це був тільки початок «розгерметизації» українських студій та залучення до них нового покоління дослідників.